

köteles kimérni – származó jövedelmet pedig írja a bevételek közé. Előírták továbbá, hogy amennyiben a sörből hiány lenne, forduljon a számvevő mellett az élelmezési főbiztoshoz.¹⁰

A várban sörfőzés céljára kialakítottak egy külön helyiséget, az ún. *sörházat*. Minderől a század egyik utolsó kanizsai várkapitányához, Haym Kristófhöz köthető protokollum-kötetek miatt tudunk, amelyeket a nagykanizsai Thúry György Múzeumban őriznek. Ezekben találjuk meg az Udvari Haditanács által Haymnak 1595. június 6-án Bécsben írt utasítás másolatát, amelyben többek közt a várban lévő sörházból az üres hordók átszállításához járul hozzá.¹¹ Az épület pontos helyét is ismerjük: egy 1600 előtt készült, a bécsi Hadilevéltárban őrzött, a várat, valamint a várost ábrázoló alaprajzon ugyanis a vár keleti részén, a középkori kastélytól délre találunk egy épületet, amelynek a *Preuhauf*, azaz sörház nevet adták.¹² E sörfőző tevékenységnek minden valószínűség szerint Kanizsa 1600. évi török ostroma vetett véget, aminek következtében – mivel sem az 1601-es, sem pedig az 1664-es keresztény ostrom nem járt sikerrel – a település 90 évre oszmán fennhatóság alá került.

Tehát megállapíthatjuk, hogy a sörgyár megalapítása előtt több mint háromszáz évvel, 1568. tájtól kezdve a XVI. század végéig főztek már sört Kanizsán a helyi magyar és német végvári katonaság számára. Bár mindez nem folytonos a későbbi sörgyárral, azonban jelenlegi tudásunk szerint innentől számolhatjuk a kanizsai sörfőzés kezdeteit, amely így legalább 450 éves múltra tekint vissza.

Kanász Viktor

Adalékok Gáti István (1749–1843) nyelvész és természettudós életéhez és munkásságához

Gáti István 1749. április 8-án született Mándon, Szatmár megyében, ahol atyja ev. református lelkész volt.

A család 1764-ben kapta címeres nemeslevelét. A bizonyítékokat a szatmári református gimnázium könyvtára őrizte. Fülöp Áron korabeli tanár arról tudósított, hogy az intézetben Gáti István összes kéziratait (húsz nagy kötetet) neve aláírásával, s „*Medio tutissimus ibo*” (magyarul: „*A legbiztosabban közepén fogok menni*” jelmondatával ellátott arcképét ereklyeként oltalmazta. Nagytiszteletű Berky István úr ajándékából a Gáti család címere is a könyvtár tulajdonába került. Vikár Béla leírása szerint az elég csinosan megfestett családi címer kék mezőben egy korona csúcspontjára könyöklő balkezet ábrázol, amely ökölbe szorítva három búzakalászt tart. Nagy Iván művében már a könyvborítón látható összetett

10 Uo. 302, 306. Bár nem tudjuk, hogy mennyi sört főztek Kanizsán naponta, összehasonlításként érdemes megjegyezni, hogy a korszakban Murány városban naponta 430–540 liter sör készült. *Sarusi Kiss Béla: Élelmesteri és tizedutasítás a XVI. század második feléből. Élelemelosztás és tizedszedés Murányban.* Fons 9. (2002) 1–3. [203–226.] 205.

11 Thúry György Múzeum, Okmánytár 72.1.3. fol. 162r

12 *Méri István: A kanizsai városatás.* Kiadásra előkészítette és az előszót írta: *Kovalovszki Júlia.* Budapest, 1988. 42, 46, 114.; *Vándor* i. m. 311.

címer leírását találjuk. Eszerint a függőlegesen kétfelé osztott vért jobb oldali udvara kék, a bal oldali vörös; a vért alján hármás zöld domb emelkedik, amelynek középsőjén királyi koronán egy fehér öltönyű, vörös hajtókájú kar könyököl írótollat tartva; fölötté jobbról arany nap, balról ezüst hold fénylik. A vért fölötti sisak koronáján jobbról vörös, balról kék elefántormány (szarv) között a leírt kar írótollat tartva látható. A foszladék jobbról aranykék, balról ezüst-vörös.

Gáti István életén röviden végigtekintve gazdag és változatos kép tárul elénk. Tanulmányait Sályiban, Porcshalmon kezdte, majd 1759-től Sárospatakon, 1763-tól Losoncon folytatta. Ezt követően 1769. április 27-én Debrecenben a felső osztályokba iratkozott át (subscribált). A Református Kollégium nyilvántartásában a neve után ez van írva: „*Sályiensis, praeceptor Szathmár, anno 1772. Professor Pastor Sziget, mox Szathmár. Vir eruditissimus, magnus philosophus.*” A „*Sályiensis*” nyilván tévedés, amely onnan eredhet, hogy Gáti István Sályiban kezdte iskolázását. A fentieknek pontos fordítása: „*Sályiból való szatmári tanító 1772-ben. Szigeten, majd Szatmáron ő a lelkész. Igen művelt férfi, és jelentős gondolkodó.*”

Először tehát 1772-ben Szatmáron tanító volt, hogy a további tanulmányok költségeinek fedezetét előteremtse. 1774-ben indult külföldi akadémiákra, és tanulmányútja végén 1775-ben Bécsből érkezett vissza. Ezt követően Tamásváralján papnak választották, ahonnan 1778-ban Dabócra, 1779-ben Husztra került, ahol családot is alapított. Nyolc év szolgálat után 1787. augusztus 29-én Máramarosszigetre ment lelkésznek. Itt négy évig együtt viselte a professzorságot a papi hivatallal.

Viszonylag fiatalon, 1795 táján feleségétől baleset fosztotta meg, ezért élete nagyobb része rideg özvegyességben telt el. Házasságában három fiúgyermek született. Az első ifj. Gáty István, aki a Magyar Tudományos Akadémia tagja lett, szintén érdemes író volt, és apja földaláló szellemét is örökölte. A második, Gáty Károly a huszti kamarauradalom főerdészeként jeleskedett, és Gáty János, a harmadik fiú szatmári ügyvédként szerzett nevet.

Gáti István 1798-ban máramarosi egyházmegyei jegyző, és 1800-ban esperes lett addigi szolgálatainak méltányolásaként. Kilenc évet töltött el ebben a feladatkörben. Máramaros vármegye kitüntetett személyeként táblabíró 1800-tól haláláig. Milyen embernek ismerhette meg közvetlen környezete?

Mindenekelőtt a nyelvészetben és a természettudományokban magasan képzett tudós, aki jóízű humorával szimpátiát, magas műveltségével és termetével tekintélyt ébresztett az őt ismerőkben. Ez utóbbi tulajdonsága miatt „*nagy Gáti*”-nak nevezték, ellentétben Gáty András nevű paptársával, a „*kis Gáti*”-val, aki egy időben néhány évig együtt szolgált vele mint második pap Szatmár városában. Messziről fel lehetett ismerni „*kancamenté*”-jéről, vagyis mindig begombolt hosszú kabátjáról. Mint tetőtől talpig magyar ember a német nadrágot fel nem vette volna, abban nem látta őt soha senki, és az ő nyelvén „*macskanadrág*” névvel fejezte ki ellenérzéseit. Zengő, mély basszusáról, és szótagpattogató beszédéről ismerte őt Szatmár apraja-nagyja. Társaságkedvelő ember volt, azonban leginkább a könyvek és köztük is Locke műveinek

Gáti István arcképe, Ország Pál kántor és naturalista festő műve

társaságában érezte jól magát. Arcképén, amelyet Ország Pál volt kántor és naturalista festő készített, és egykori barátai és jó ismerői is élethűnek ítélték, kezében Locke művével van ábrázolva. Jól jegyzi meg róla Bartók Gábor történetíró, hogy „több könyvet írt, mint mások olvastak”.

Húszévnyi munkálkodását követően Máramarosszigetről 1808-ban Szatmárra költözött, ahol megválasztották lelkésznek. Itt tanári munkáját is folytatta. Huszonnégy évi papi-kodás után 1831-ben ment nyugdíjba.

Egyházi hivatala mellett buzgó munkatársa volt nemzeti irodalmunknak. A felvilágosodás eszméit ismerve a reformkor leghaladóbb törekvéseit támogatta munkáival. A kor jobbjaival szövetkezett és Kölcsey közéleti retorikával kapcsolatos elveit bővítette tovább egyedi utakat bejárva. „Egész lélekkel működött a XVIII. század utófelének irodalmi mozgalmi közepette litteraturánk újjáalkotásán.” (Pannon Enciklopédia)

Sarmasági Sára, hű cselédje, aki csaknem ötven éven át teljesítette háza körül a gazdaszszony, majd a gondos ápolónő tisztét, haláláig szolgálta. A már hajlott korúan érkezett, majd megöregedett Gáti István egészen elerőtlenedve, aggastyánként lépett ki hivatalából. Az első években 200, azután nemes szerénységből saját kívánságára 100 ezüst forint volt a nyugzsoldja. Nem kívánt többet, csak amennyire szüksége volt.

Hosszas gyöngékedés után 1843. február 17-én halt meg Szatmáron. Nekrológiát második hivatali utódja, nagytitiszteletű Berky István református lelkész írta, kiemelve a boldogult iránt való köztiszteletnek tanújelét, hogy temetése alkalmával „a római és görög katólikus egyházak harangjának zengése mind a két napon egyesült a református egyházakéival”.

Elemzői szerint Gáti István nyelve az erőszakos irodalmi reform hatásától mentes, sokszor archaizáló, ám mindenütt igaz magyar zamatú volt. Nyelvészeink méltán kezdenek vele foglalkozni. „A magyar nyelv érdekében leírt minden betű, minden kimondott szó nagy-jelentőségű volt abban a korban, mivel a nemzetben, annak minden rétegében a csaknem teljesen kiveszett nemzeti öntudat felébresztése volt a feladat.” (Ballagi Géza)

Nyomtatásban megjelent munkái a következők.

1. A *Magyar Hírmondó*ban (1782. 48. sz.) versei vannak, csupán a, i, o, u magánhangzókkal megírva.

2. A *Hadi és más nevezetes történetek* írói, a derék Görög Demeter és Kerekes Sámuel 1790. március elején 20 arany pályadíjat tűztek ki (amelyet még tíz arannyal Péczeli József toldott meg) a következő kérdésekre: 1. kérdés: micsoda ereje vagy az anyai nyelvnek a nemzet természeti tulajdonságának (nationalis character) fenntartásában?; 2. kérdés: mennyire segíti a nemzet valóságos boldogulását az anyai nyelv gyarapodása, és ellenben mennyire hátráltatja azt valamely idegenért való elmellőzése? 3. kérdés: mennyire szükséges a magyar nemzetnek a deák nyelvnek tudása?

A felelet, amelyet e kérdésekre a nemzet gondolkodása és önérzete adott, korántsem volt egyhangú; ellenkező értelműek az irodalmi válaszok is. Találunk köztük hazafias és ellenkező nézetű írásokat is.

A pályakérdésekre két mű érkezett be, az egyik Gáti Istvántól, a másik Vedres Istvántól. Görög és Kerekes mindkét művet a következő füzetben közös cím alatt adta ki: *A magyar nyelvnek a magyar hazában való szükséges voltát tárgyozó hazafiúi elmélkedések* (Bécs, 1790).

Gáti István pedáns pontossággal és meglehetősen aprólékosan felel meg a pályakérdés minden részletére, nagyobb részt elvont teóriákra alapozva okfejtését. Egyik-másik elmélete szobatudósra vallóan mesterkél, ám annál természetesebbek, mint hazafinak, a magyar nyelv jogaira vonatkozó nézetei.

Minden nemzet anyagi és szellemi előmenetelére nézve a legfőbb kelléknek tartja az anyanyelv ápolását és fejlesztését. „Az anyai nyelvet semmibe se venni és megvetni – írja egy helyen – annyi, mint elnyírni a maga haját, hogy a más szőriből készült parókával takarja be fejét, vagy a maga vastag lábát elvágni a kengyelfutónak, hogy vékonyabb lábat, vagy fát toldhasson hozzá, amelyen osztán úgyse szaladhatna.”

Magyarországon az anyanyelv terjedésének, Gáti szerint is, a deák (latin) nyelv áll útjában. Amit a deák nyelvről ír, művének az a része a leggyakorlatiasabb. A latin nyelvre nézve a következő tételeket állítja fel, és bizonyítja be: hogy a latin nyelvet legfeljebb csak érteni kell, de beszélni senkinek sem szükséges; hogy érteni is csak azoknak kell, akik hivatásuknál fogva latin okleveleket kénytelenek olvasni, ezeknek is csak addig, amíg ama régi oklevelek használata nem mellőzhető.

Új, a maga idejében kivitelezhetetlennek tűnő a szerzőnek az a gondolata, hogy a latin nyelv még a katolikus egyház kebeléből is kiküszöbölendő. Eretnek ötlete jövőbe látó szellemi bátorságot bizonyít.

Hogy ez sikerüljön, sürgeti a magyar bibliafordítást, mintha a katolikus egyháznak nemzeti egyházzá való átalakulására egyéb nem is kívántatnék a Biblia fordításánál. Végeredményként a deák nyelv háttérbe szorítását sürgeti, hiszen a feladat éppen az volt, hogy a nemzeti nyelv használatba vétele által lassanként annyira kiműveltséék, hogy a latin nyelvet mind a társadalom köréből, mind a hivatalokból kiszoríthassa. A reformkor egyik legfontosabb problémájára adott, pályaművében megfogalmazott válaszát a hazafi nyelvészek *Marczibányi-díjjal* jutalmazták.

3. Következő írásának címe: *Második Jozef a' máramarosi éhségben*. A verses krónikában az 1785. esztendőben kezdődő és 1787-ben végződő máramarosi éhínségnek történetét írta meg rímekbe szedve, magyarul. II. József kegyességét hálával dicséri, mivel kiszabadította a vármegyét az éhínségből. A kilenc énekből álló mű a szétzilálódott földművelés rendbetételén át mutatja be 300 lapon taglalva a nyomorgó népet és felelőtlen uraikat, valamint a

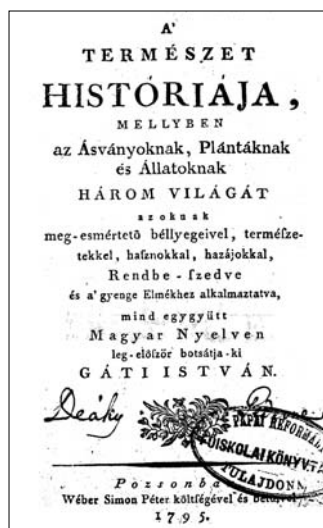
katasztrofális állapotok jobbra fordulását (H. n., 1972).

4. *Természet históriája, melyet a gyenge elmék kedvéért készített Gáti István [Máramarossziget], 1792; A' természet históriája, mellyben az Ásványoknak, Plántáknak és Állatoknak három világát azoknak meg-esmértető bélyegeivel, természetekkel, hasznokkal, hazájokkal, rendbe-szedve és a' gyenge elmékhez alkalmaztatva, mind együtt magyar nyelven legelőször botsátja ki Gáti István (Pozsonyban, 1795; II. kiadás: uo. 1798).*

Amikor a fent említett könyvet lapozgatjuk, akkor az első magyar nyelven megjelent természetrajz tankönyvvel ismer-

Az 1792-ben megjelent verses krónika címlapja

Az első magyar nyelvű természetismereti tankönyv borítólapja

kedünk, amelyet a „gyenge elmék kedvéért”, vagyis elemi iskolásoknak írt. „Mind az által nincs a Természet Históriaja fenekig ki-merítve, hanem csak rövid summába szorítva. Én e tudományokban járatlan Nemzetemnek csak ízt akarok ezzel tsinálni, s elég megjutalmaztatottnak is fogom magamat tartani, ha ezt elérem.”

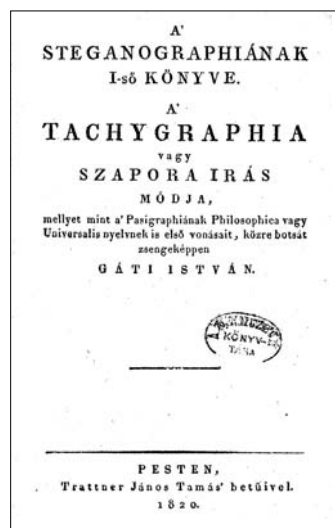
Könyvében, amely egy fönmaradt kézirat szerint már 1772-ben készen volt Szatmáron, a hasznos, vagyis a rousseau-i értelemben vett gyakorlatias nevelés-oktatás fontosságát hangoztatja. Véleménye szerint „ez tudja egyedül az életet boldoggá tenni: nem annyira a ritkaságot, mint az ízlésnek legédesebb javát, a haszonvételt néztem ezt magyaráztam legörömebb, sőt a felosztásokat is sok helyt a haszonvételekből vettem, minthogy nem azt néztem, mi szép az Oskolában, hanem mi hasznos az életben...”

A magyarországi iskolai oktatás hajnalán született mű a „rigmusra vett” természettudományi ismeretanyagával a szajkózás, darálás és biflázás hőskorára vetít fényt. Az igényesen összeállított színes és szellemes tankönyv az idő távolából is méltó helyet foglal el a sor elején. A tankönyv életrealitását, jó hírét mi sem bizonyítja jobban, minthogy megjelenése után három évvel – 1798-ban – az ország másik végében, Pozsonyban újra kiadták. A tankönyv legnagyobb értékét abban kell látnunk, hogy az iskola és az élet kapcsolatát, az ismeretek gyakorlatban való használhatóságát szorgalmazta, ami napjaink iskolájának is fontos feladata.

5. A' steganographianak I-ső könyve. A' tachygraphia vagy szapora írás módja, mellyet mint a' Pasigraphiának Philosophica vagy Universalis nyelvnek is első vonásait, közre botosát, zsengeképpen. Pest, 1820. (II. kiadás: Budapest, 1889).

A XIX. században Vikár Béla az MTA felkérésére tudományos elemzést, tanulmányt készített a magyar gyorsírás kialakulásáról, és Gáti Istvánnak abban betöltött úttörő szerepéről. A magyar gyorsírás kezdetei az 1769–1772 közötti időszakra tehetők, amikor Debrecenben tanult és tanított Gáti István, aki társai segítségével az általa kidolgozott steganographiát használva a város református papjainak egyházi beszédeit szóról szóra lejegyezte. Ez a kezdet nem a korabeli mesterkelt angol minták nyomán indult, hanem egészen új, eredeti és természetes irányt követett, ugyanazt, amelyen évtizedekkel később a modern steganographia mesterei továbbhaladtak. A debreceni kollégium ősi falai között a tudományokkal foglalatzkodó ifjú Gáti elméjében fogalmazódott meg az a gondolat, hogy az akkor dívó geometriai rendszerek mellőzésével, a közönséges írás betűiből, a nyelv szabályaiból, és a grafika elveiből kiindulva, a magyar nyelvre alkalmazott, de más nyelvekre is alkalmazható tachygraphiát készítsen, s amint elkészült vele, másokat is bevonasson „szapora írásmódjába”.

Különleges értékű, egyben legnevezetesebb és legnagyobb terjedelmű kéziratának és kiadványainak az a része, amely a steganographiára (összevont írás), a pasigraphiára (egyetemes írás) és az universolif nyelvre (volapük) vonatkozik. Vikár Béla szerint: „E három feladatot, melyek közül egy is elég lett volna egy emberéletet betölteni, Gáti egyszerre tűzte ki céljául, és próbálta megoldani. Nagy fába vágott, s élébe vágott korának évtizedekkel; a fát azonban, noha nem gyenge karja, s fejszéje volt hozzá, egész emberöltőnyi csüggedetlen és lankadatlan munkássággal sem bírta egészen levágni. Újra, meg

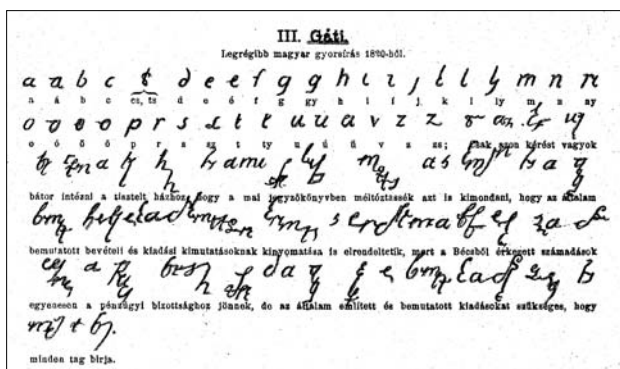
Az első magyar gyorsírási rendszert bemutató szakkönyv címlapja

újra hozzáfogott, új meg új oldalról; abba is hagyta többször és megpihent rajta elméjével, a nélkül, hogy bármikor befejezettek tekintette volna munkáját.”

Legelső „conceptusa” 1812-ből való, s egy testes kötet terjed, amelynek címlapján kijelenti Gáti: „Ha meghalok, míg ezen munkát elvégezhetném, minden ehez tartozó írásaimat Gáti István fiannak kívánom általam adattatni és általa elvégeztetni.” Ez alá pedig sokkal később – mint az írás mutatja, néhány évvel halála előtt – a következőt jegyezte: „Ezen munka kidolgozásában Locke volt kalauzum, ki De Intellectu humano című művében mindaz Ideákat és azok megszerzéseket, mind a szokat pár nélkül való szorgalmatossággal magyarázta ki.”

Locke kalauzolása elsősorban a pasigraphiára és a világnyelvre vonatkozott, míg a steganographiában Gáti egészen a maga lábán járt. A pasigraphia meg az universalis nyelv olyan szoros kapcsolatban vannak egymással, hogy a kettő voltaképpen egy: a látható és a hallható világnyelv, az írásos meg az élőszóbeli volapük.

A 48 lapnyi kéziratnak, amelyben, mintegy zárkövéül összes idevágó kísérleteinek, elveit és gyakorlati érvényesítésük módját rövidre fogva közli, már a címe is jellemző: *Pasigraphia és Universalis lingva rövid foglalatja, melyet több rendbeli föliántos, negyed és nyolcad rétbé hajtott, kemény táblába foglalt és tábla nélkül való régibb Munkáiból húzott össze Gáti István Szatmári nyugalmi Egyházi szolga 1838-dik utolsó Hónapjában. De 1840, májusába új vizsgálat alá vevén, úgy raktam össze mint állanak ezen öszevsűfolt Tsomókban, a láthatatlan Ideákban forgó dolgoknak látható és kimondható caracterei. Melynek olvasásokból megítéli az értelmes fő, hol hibáztam hol nem. Azonban ezeknek tökéletességre hajtásokat gyermekeimnek ajánlom.*

A legrégebb magyar gyorsírás rendszer ábécéje mintaszöveggel 1820-ból

de közönséges elfogadást egyik se nyert. Ezeknek az emberi nemzet javát előmozdítani kívánó Tudósoknak példájuk bírtak engem is arra, hogy e munkát készítssem.”

6. Elmélkedés a magyar dialectusról, lexiconról, és helyes írásról. Pest, 1821.

7. Fontos beszéd tudománya vagy oratoria. Eredeti magyar munka. Készítette Gáti István ezennel pedig a magyar nemzet javára kiadattatott Gáti János által. Sárospatak, 1828.

8. A magyar nyelv természetét tárgyaló kérdések fejtegetése (szintén pályanyertes mű).

Több műve a Tudományos Gyűjteményben látott napvilágot.

Kerpel Péter József

Irodalom. Ballagi Géza: A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig. Bp., 1888. 575–579.; Beöthy Zsolt: A szépprózai elbeszélések a régi magyar irodalomban. Bp., 1887. III. fejezet 67.; Csécs Teréz (összeáll.): A Tudományos Gyűjtemény (1817–1841) repertórium. Győr, 1998. 143.; Hajdú-Bihari Napló: Debreceni tankönyvritkaságok. 1980. aug. 3. 10.; Uo.: A gyorsírás története. 1985. okt. 19. 8.; Kenyeres Ágnes (főszerk.): Magyar életrajzi lexikon. I. Bp., 1967. 577.; Kiss Kálmán: A Szatmári Református Egyházmegye története. Kecskemét, 1878. 350.; Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. C–Gy. Pest, 1858. 338.; Péter László (főszerk.): Új magyar irodalmi lexikon. I. Bp., 1994. 662–663.; Sipos Lajos (főszerk.): Pannon Enciklopédia. Magyar nyelv és irodalom. Bp., 1997. 137.; Szilágyi Ferenc: Deákok tüköre. Bp., 1986. 54–56.; Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. III. Bp., 1894. 1041–1044.; Ványi Ferenc (szerk.): Magyar irodalmi lexikon. Bp., 1993. 304.; Vikár Béla: Gáti István Steganographiája. Bp., 1889.

Az agárdi temető obeliszkje és az alatta nyugvó Nádasdyak

A Fejér megyei Agárd – amelyet régebben Agárdpusztának is hívtak és amely község napjainkban Gárdony város része – temetőjének a közepén egy kisebb domb emelkedik ki a sírok közül. (Dénes József kutatásai szerint ez a 18 méter felső átmérőjű és 3 méter magasságú motte, amelynek építéséhez 3000 m³ földet hordták össze, nem egy geológiai képződmény, hanem egy Árpád-kori királyi halom, vagy földvár maradványa.) Ennek a dombnak a tetején egy hatalmas – közel 25 m² alapterületű és 12 m magas –, szürke gránitból készített obeliszk áll, melynek a keleti oldalán található felirata szerint itt nyugszik:

FORRAY JÚLIA GRÓFNŐ,
GRÓF NÁDASDY LIPÓTNÉ.

Nyugati oldalán pedig a

SZ. 1812 NOV. 4. + 1863 AUG. 22.

születési és halálozási dátumok olvashatóak. Az alábbiakban erről, a műemléki védelem alatt álló és 2011-ben felújított síremlékről, illetve az alatta nyugvó személyekről szeretnék röviden szót ejteni.

A romantikus stílusú obeliszk építésének a pontos időpontja bizonytalan. A legfrissebb szakirodalom szerint azt egy évvel a grófné halála után, 1864-ben emeltette az elhunyt férje, gróf Nádasdy Lipót. Más – az interneten olvasható – források azonban nem egy, hanem három évvel későbbre, azaz 1866-ra teszik az emlékmű felállításának az évét. Ez utóbbi dátumot nagy valószínűséggel a síremlék előtt, a domb alján álló fehér terméskő feszület feliratából meríthették, amely így szól: